

Jussi Pyykkönen – Pekka Myrskylä – Ilkka Haavisto – Heikki Hiilamo – Ulla Nord¹

KADONNEET TYÖMIEHET

Suomessa 79 000 miestä ei tee tai aina edes hae töitä – mitä heille tapahtui?

YHTEENVETO

Työelämän ulkopuolella on pysyvästi lähes 79 000 parhaassa työiässä olevaa miestä. Nämä 25–54-vuotiaat miehet eivät tee töitä, opiskele tai ole työkyvyttömyyseläkkeellä.

Työllisyystilastoissa näistä miehistä noin 50 400 luetaan ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat”. He eivät hae töitä, mutta heitä ei kuitenkaan ole todettu työkyvyttömiksi.

Lisäksi työelämän ulkopuolella on noin 28 200 työtöntä miestä, joiden paluuta työelämään ei voida pitää todennäköisenä. Heidän työllistymistään heikentää pitkittynyt työttömyys, alhainen koulutus ja vähäinen työhistoria.

Kadonneiden työmiesten osuus on viime vuosikymmeninä kasvanut noin 7,4 prosenttiin parhaassa työiässä olevien miesten määrästä. Ilmiö on osa miesten työllisyyden kriisiä ja selittyy pitkälti rakenteellisilla syillä: vähän koulutetuille löytyy vähemmän töitä ja poikien asema koulutuksessa on tyttöjä heikompi.

Syrjäytymisvaarassa olevat pojat tarvitsivat tukea koulunkäyntiin, ehkä jo varhaiskasvatukseen. Peruskouluissa ongelmia voitaisiin ehkäistä lisäämällä sosiaali-, nuoriso- ja perhetyön osaamista sekä kohdentamalla tukea nuoren lisäksi koko perheeseen.

Jussi Pyykkönen on Me-säätiön analyytikko. Pekka Myrskylä on vapaa tutkija. Ilkka Haavisto on EVAn tutkimuspäällikkö. Heikki Hiilamo on sosiaalipoliitikan professori Helsingin yliopistossa ja Kjell Nordstokke -professori Oslon VID Specialized -yliopistossa. Ulla Nord on Me-säätiön toimitusjohtaja.

Suomessa on 78 657 parhaassa työiässä olevaa miestä, joita voidaan kutsua kadonneiksi työmieheiksi. Näiden 25–54-vuotiaiden miesten toiminnasta ei tiedetä paljoakaan – paitsi se, että he ovat kadonneet työelämästä ja ilmeisen pysyvästi.

Kadonneista työmiehistä 50 470 tilastoidaan työvoimatilastoissa ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat”. Näillä miehillä ei ole työpaikkaa eikä he hae töitä. He eivät myöskään opiskele tai ole eläkkeellä työkyvyttömyyden tai muun syyn takia. (Taulukko 1.)

Miehistä neljännes on työelämän ulkopuolella

Lisäksi kadonneiden työmiesten joukkoon voidaan lukea ne 28 187 työtöntä miestä, joiden työmarkkinoille paluuta ei voida pitää todennäköisenä. Heidän työllistymistään vaikeuttaa pitkittynyt työttömyys, alhainen koulutus ja vähäinen työhistoria. (Ks. tarkemmin kuvio 4, s. 7.)

Kadonneiden työmiesten osuus kaikista parhaassa työiässä olevista miehistä on 7,4 prosenttia. Yhteensä parhaassa työiässä olevia 25–54-vuotiaita miehiä on noin 1,1 miljoonaa. Heistä 805 000 käy töissä ja työttömänä on noin 130 000.²

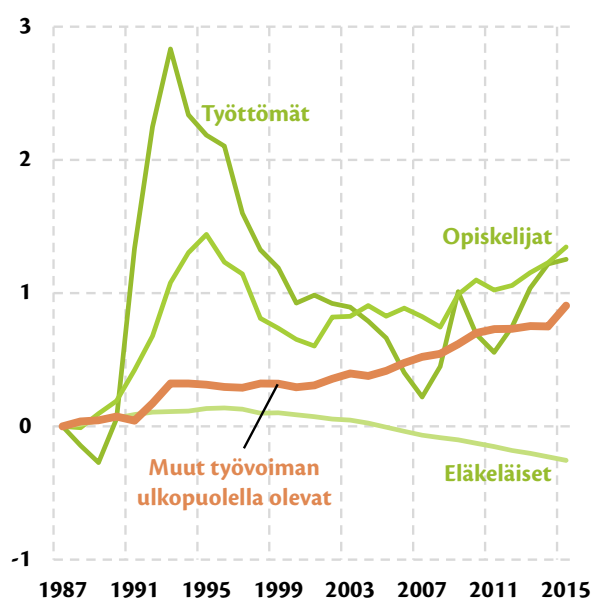
Näin parhaassa työiässä olevista miehistä kaikkiin neljännes on työelämän ulkopuolella – kadoksissa, opiskelemissa, työttömänä tai eläkkeellä.

Ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” luettavien miesten määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä tasaisesti. Kasvu ei ole taittunut noususuhdanteenkaan aikana. (Kuvio 1.)

Ryhmän suhteellinen osuus koko parhaassa työiässä olevien miesten joukosta on vuodesta 1987 lähes kaksinkertaistunut 2,4 prosentista 4,7 prosenttiin. Vuonna 2015 ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” kirjattiin 50 470 miestä, vuonna 1987 arviolta 16 600.

Sen sijaan työttömien ja opiskelijoiden määrä vaihtelee suhdannetilanteen mukana. 1990-luvun laman aikana 25–54-vuotiaiden miesten työttömyys kasvoi jopa 220 000:een. Se laski hiljalleen aina

Kuvio 1 25–54-vuotiaiden miesten määrän suhteellinen kehitys 1987–2015 (vuosi 1987 = 0)

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäynttitilasto.

Taulukko 1 Parhaassa työiässä olevat 25–54-vuotiaat miehet vuonna 2015

	Määrä vuonna 2015, henkilöä	Osuus 25–54 -vuotiaista miehistä, %	Muutos vuodesta 1987, henkilöä
Työlliset	804 805	75,5	-129 298
Työttömät	130 265	12,2	72 470
joista vaikeasti työllistyvät	28 187		*
Työvoiman ulkopuolella olevat			38 168
Opiskelijat, varusmiehet	38 985	3,7	21 828
Eläkeläiset	41 010	3,8	-14 047
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	50 470	4,7	23 990
Parhaassa työiässä olevat miehet, yhteensä	1 065 535	100,0	-25 057
<i>Kadonneet työmiehet</i>	78 657	7,4	

* Tietoa ei ole saatavilla.

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäynttitilasto.

vuoteen 2007 asti, mutta kääntyi uudelleen nousuun finanssikriisistä alkaneen taantuman jälkeen. Opiskelijoita taas oli vuonna 2015 noin 39 000, 22 000 enemmän kuin vuonna 1987.

Myös työkyvyttömyyden tai muiden syiden takia eläkkeellä olevien työikäisten miesten määrä on laskenut. Vuonna 2015 heitä oli noin 41 000. (Ks. myös artikkeli *Entistä iäkkäämmät opiskelevat, työikäisiä eläkeläisiä vähemmän*, s. 4.).

Jos ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” luettavien miesten määrä jatkaa kasvua viime vuosikymmenien vauhdilla, vuonna 2040 heitä on 70 000. Arvio perustuu Tilastokeskuksen väestöennusteeseen ja ikäluokittaiseen erittelyyn. (Kuvio 2.)

Kadonneet pysyvästi työmarkkinoilta

Keitä nämä kadonneet työmiehet ovat ja mitä he tekevät? Heitä yhdistää se, että suurin osa heistä on kadonnut työmarkkinoilta pysyvästi.

Ryhmään ”muut työvoiman ulkopuoliset” kuuluvilla on hyvin ohut ja etäinen suhde työmarkkinoihin – juuri kukaan heistä ei viime vuosina ole ollut

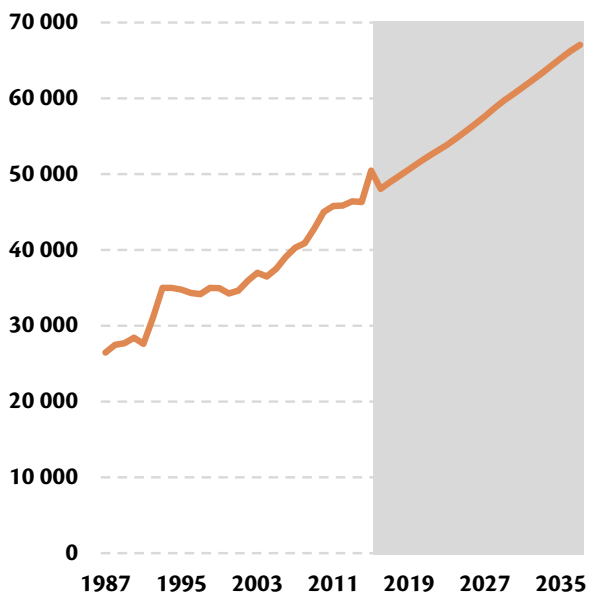
töissä. Vain vajaa kolmannes on ollut työttömäksi kirjautuneena.

Suurin osa, 87 prosenttia, ryhmään kuuluvista ei ollut päivääkään töissä vuoden 2014 aikana. Noin seitsemän prosenttia oli ollut töissä alle sata päivää ja kuusi prosenttia sata päivää tai enemmän. (Kuvio 3.)

Työttömyys oli ryhmässä hieman tavallisempaa kuin työssäolo: 68 prosenttia ei ollut päivääkään työttömänä, 11 prosenttia on ollut alle sata päivää työttömänä ja 17 prosenttia vähintään puoli vuotta. Työttöminä olleet ilmeisesti joutuivat karenssiin ja sitä kautta työttömyysetuuksien ulkopuolelle, valtaosa ilmeisesti jo vuosia aikaisemmin.

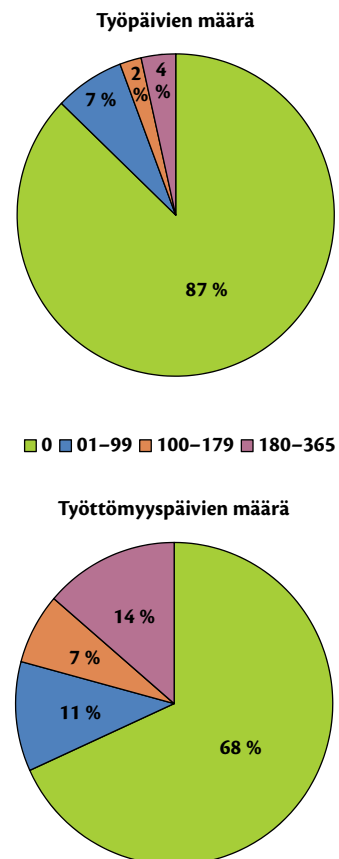
Millä kadonneet työmiehet elävät? Vuosina 2012–2014 enemmistö ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” kuuluvista miehistä oli joko kokonaan ilman tuloja tai sai työttömyysturvaa.

Kuvio 2 Ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” kuuluvien 25–54-vuotiaiden miesten määrän kehitys vuosina 1987–2037*

*Vuodet 2016–2037 ennuste.
Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

Kuvio 3 Ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” kuuluvien 25–54-vuotiaiden miesten työpäivien ja työttömyyspäivien määrä vuonna 2014

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

Entistä iäkkäämmät opiskelevat, työikäisiä eläkeläisiä vähemmän

Etenkin alle 35-vuotiaiden miesten osallistuminen työmarkkinoille on vähentynyt.

Työvoiman eli työllisten ja työttömien ulkopuolisiin luetaan ryhmän ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” lisäksi opiskelijat ja eläkeläiset. Parhaassa työiässä olevien opiskelijoiden määrä on kasvanut, mutta eläkeläisten määrä vähentynyt.

Kaikkiaan 25–54-vuotiaista miehistä oli vuonna 2015 työvoiman ulkopuolella 130 000, mikä on 12 prosenttia kaikista parhaassa työiässä olevista. Vuonna 1987 työvoiman ulkopuolella oli 98 043 miestä, mikä oli 9 prosenttia parhaassa työiässä olevista miehistä.

Työvoiman ulkopuolisten määrän kasvu painottuu nuorempiin ikäluokkiin. Esimerkiksi 30-vuotiaista miehistä oli vuonna 2015 työvoiman ulkopuolella 13 prosenttia, kun taas vuonna 1987 luku oli 7 prosenttia (ks. kuvio alla).

Samalla yli 50-vuotiaiden osallistuminen työmarkkinoille on kasvanut. Vuonna 2015 työvoiman ulkopuolisia oli 15 prosenttia 55-vuotiaista miehistä, mutta vuonna 1987 luku oli jopa 26 prosenttia.

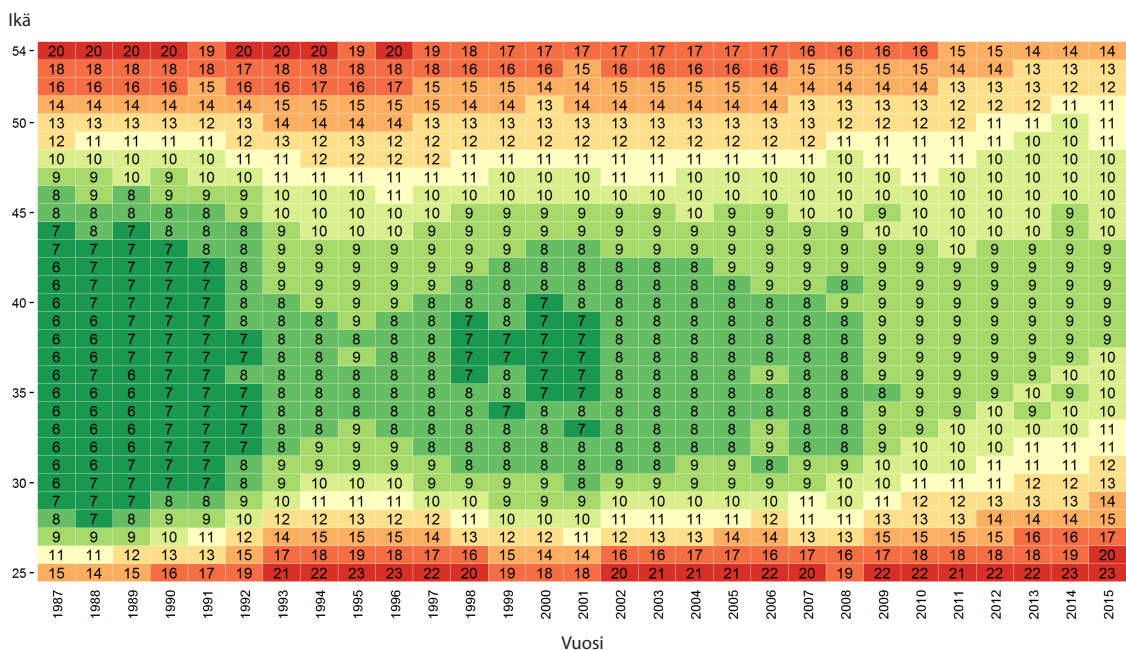
Muutoksia selittää ainakin se, että parhaassa työiässä opiskelevien miesten määrä on kasvanut, vuodesta 1987 kasvu on ollut 22 000. Lisäksi työikäisten eläkeläisten määrä on vähentynyt (ks. myös taulukko 1 s. 2).

Opiskelijoiden määrän kasvu selittyy taantumalla: nuorten opiskeluajat pitkittyvät ja samalla varttuneemmat palaavat koulun penkille. Varttuneemmissa opiskelijoissa on mukana myös työvoimakoulutuksessa olevia. Osa opiskelijoiden määrän kasvusta voi selittyä myös sillä, että jos opiskelija menettää työnsä, hänet tilastoidaan päätoimiseksi opiskelijaksi eikä työttömäksi.

Työvoimakehityksen kannalta valonpilkahdus on se, että parhaassa työiässä eläkkeellä olevien määrä on laskenut viime vuosikymmeninä. Iältään 25–54-vuotiaita mieseläkeläisiä on noin 40 000, kun heitä oli huippuvuonna 1995 yli 63 000.

Tuntuvimmin on vähentynyt 30–40-vuotiaiden eläkeläisten määrä, jopa 40 prosenttia. Yli 40-vuotiaiden mieseläkeläistenkin määrä on vähentynyt, mutta maltillisemmin.

Työvoiman ulkopuolisten 25–54-vuotiaiden miesten ikäluokittainen osuus vuosina 1987–2015, %

Mitä punaisemmalla värillä ikäluokka on merkitty, sitä suurempi työvoiman ulkopuolisten osuus on. Vihreällä on merkitty ikäluokat, joiden ulkopuolisuusaste on alle 10 prosenttia eli keskimääräistä alempi.

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

Noin kolmanneksella ei löydy mistään rekisteristä rahassa mitattuja tuloja eikä myöskään toimeentulotukea. Pelkkää toimeentulotukea oli saanut näinä kolmena vuonna 13–16 prosenttia ryhmään kuuluvista miehistä. (Taulukko 2.)

Työttömyysturvaa oli vuoden aikana saanut 35 prosenttia ryhmään kuuluvista, muttei vuoden lopussa ja siksi heitä ei luettu työttömiksi. Muita sosiaalietuuksia, kuten asuntotukea tai opintotukea sai 12 prosenttia ryhmään kuuluneista miehistä.

Omaisuuksia oli 38 prosentilla. Näihin luetaan esimerkiksi myyntivoitot, vuokratulot ja osingot, joita voi kertyä myös omistajakorttien käyttäjille.

Noin 14 prosentilla ryhmään kuuluvista oli työtuloja. Heillä on todennäköisesti ollut lyhytaikaista keikkatyötä vuoden aikana. Heitä ei kuitenkaan

vuoden lopussa kirjattu työllisiksi, joten silloin työsuhte ei ollut voimassa.

Osa ryhmään kuuluvista on sellaisia, että heistä ei ole neljään vuoteen ollut min-

Yksin eläminen on ryhmän leimallisin piirre

käänlaista rekisterimerkintää verohallinnossa tai toimeentulotuen saajissa. Näitä miehiä, joilla ei ole ollut tuloja ja jotka eivät ole hakeneet mitään ta- loudellista tukea, on noin 7 400.

Voi olla, että nämä ”täysin kadonneet miehet” ovat muuttaneet maasta ilmoittamatta asiasta väestörekisteriin. Noin 5 000 heistä on alun perinkin ollut taustaltaan ulkomaalainen.

Yksin eläminen ja ilmeisesti myös yksinäisyys on ryhmään kuuluvien miesten leimallisin piirre. Heistä 29 prosenttia asuu yksin. Noin 17 prosentilla ryhmään luettavista ei ole asuntoa lainkaan. (Taulukko 3.)

Parisuhteessa ryhmään kuuluvista elää 28 prosenttia ja heistä yli puolella on lapsia samassa asunnossa. Yksinhuoltajia näistä miehistä on vain runsas yksi prosentti. Noin 12 prosenttia ryhmään luettavista asuu 25 vuotta täytettyään vanhempiensa tai vanhempiensa kanssa.

Viidenneksen työttömyys pysyväisluotoista

Ryhmän ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” lisäksi työmarkkinoilta kadonneiksi miehiksi on laskettava osa työttömistä. Tässä ryhmässä on kyse työttömistä, joiden paluuta työelämään ei voida pitää todennäköisenä vaan heidän työttömyytensä on pysyvää.

Parhaassa työiässä olevista miehistä tällaisia työttömiä on 28 187. Heidän osuutensa on 22 prosenttia kaikista 25–54-vuotiaista työttömistä miehistä. (Ks. kuvio 4, s. 7.)

Taulukko 3 Ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” kuuluvien 25–54-vuotiaiden miesten perhesuhteet ja asuminen vuonna 2014

	Miesten määrä	Osuus, %
Asuu yksin	13 232	28,6
Asunnoton, laitos	7 996	17,3
Parisuhde ja lapsia	7 490	16,2
Asuu kimppekämpässä	5 998	12,9
Parisuhde, ei lapsia	5 640	12,2
Asuu vanhempiensa kanssa	5 354	11,6
Yksinhuoltaja	620	1,3
Yhteensä	46 330	100

Lähde: Tilastokeskus.

Taulukko 2 Ryhmään ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” kuuluvien 25–54-vuotiaiden miesten tulolähteet vuosina 2012–2014

Vuosi	Ryhmän koko, henkilöä	Ilman veronalaisia tuloja			Tulonlähteet				
		Osinko- tuloja	Työttömyys- turvaa	Työ- tuloja	Toimeen- tulotuki	Asumistuki, opintotuki, muut sos.tuet	Sairaus- päiväraha	Eläke- tuloa	
2014	46 330	21 597	17 367	16 025	6 528	6 190	5 310	4 545	91
2013	46 416	22 105	7 254	13 937	6 169	6 872	5 197	4 346	98
2012	45 860	22 238	7 263	12 686	6 027	7 320	5 532	4 696	99

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

Yhdysvaltojen näkymätön kriisi

Yhdysvalloissa joutilaiden miesten määrän kasvu selitetään rakennemuutoksen lisäksi asennemuutoksella.

Parhaassa työiässä olevien miesten osallistuminen työelämään on vähentynyt useimmissa länsimaissa jo pitkään. Yksi kaikkein eniten miehiä työelämän ulkopuolelle menettäneitä maita on Yhdysvallat (ks. kuvio alla).

Parhaassa työiässä olevien miesten työvoimaosuus, eli työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä, on laskenut Yhdysvalloissa 1960-luvun puoliväliin 96 prosentista 8 prosenttiyksiköllä 88 prosenttiin. Yhdysvalloissa on nyt yli seitsemän miljoonaa parhaassa työiässä olevaa joutilasta miestä, jotka eivät edes etsi töitä.

Arvovaltaisessa konservatiivisessa American Enterprise Institute -ajatuspajassa työskentelevä tutkija Nicholas Eberstadt kuvaa kirjassaan *Men Without Work* kotimaansa miesten työllisyyskehitystä näkymättömäksi kriisiksi ja miesten paoksi töistä.

Näkymättömän tästä katastrofista tekee se, että parhaassa työiässä olevien miesten työttömyysaste on Yhdysvalloissa vain 4 prosenttia. Tämä peittää alleen sen, että jokaista työtöntä parhaassa työiässä olevaa miestä kohti Yhdysvalloissa on kolme työvoiman ulkopuolella olevaa ikätoveria.

Ilman töitä olevien miesten ongelmalle on kaksi selitystä. Ensimmäinen on talouden rakennemuutos.

Valmistavan teollisuuden alasajo ja automaation lisääntyminen ovat vieneet töitä etenkin vähän koulutetuilta miehiltä, joista osa on lopulta luopunut työnhausta kokonaan.

Toinen syy on muutos arvoissa ja asenteissa. Eberstadt arvioi kirjassaan, että joutilaisuus on yhä useammin yksilön oma valinta, jonka mahdollistaa sukulaisilta tai yhteiskunnalta saatu taloudellinen tuki.

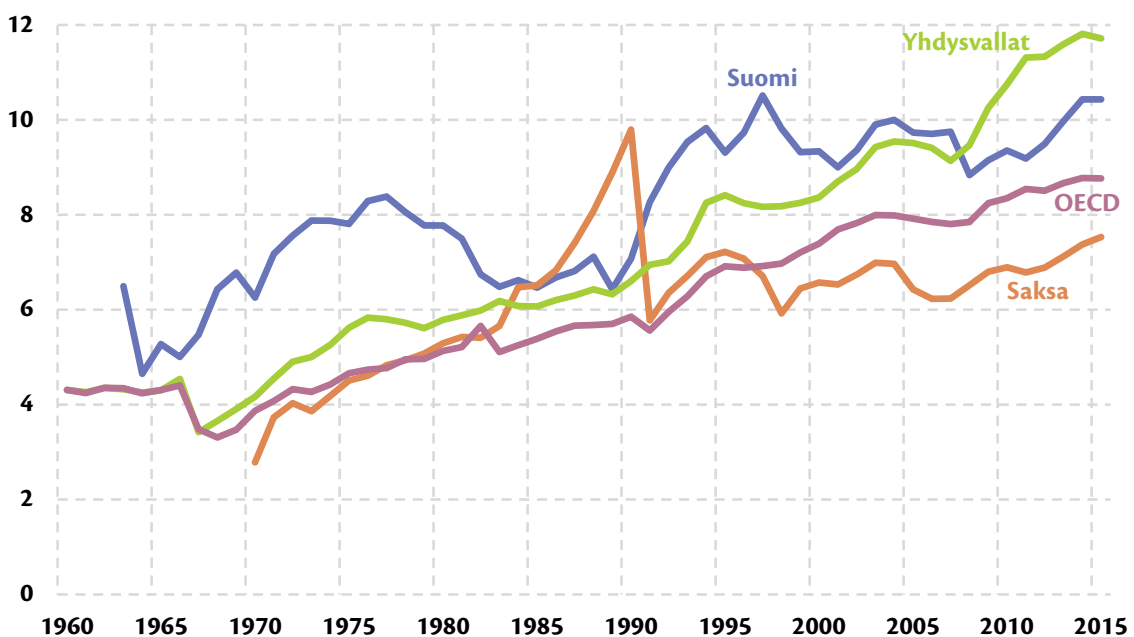
Elämästä ilman töitä on pikku hiljaa tullut miehille sosiaalisesti hyväksytympää. Aiemmin miesten velvollisuus tehdä työtä oli vahva sosiaalinen normi.

Eberstadtin kirja on herättänyt Yhdysvalloissa vilkasta keskustelua. Yksi keskustelun johtopäätöksistä on ollut se, että työttömyysaste alkaa olla yhä huonompi taloudellisen tilanteen mittari.

Työttömyysaste kehitettiin ymmärtämisen apuvälineeksi aikana, jolloin nykyisen laajuista miesten katoamista työmarkkinoilta ei voitu edes pitää mahdollisena. Mittarina se antaa tietoa vain työttömien osuudesta työvoimasta eli työttömien osuudesta työllisistä ja työttömistä yhteensä. Se ei lisää ymmärrystä siitä kuinka suuri osa väestöstä todella käy töissä.

Ilkka Haavisto

Työvoiman ulkopuolella olevat 25–54-vuotiaat miehet OECD-maissa vuosina 1960–2015, %

Lähde: OECD.

Ilmiössä on kyse rakenteellisesta työttömyydestä, joka ei laske, vaikka taloussuhdanteissa ja kysynnässä tapahtuisi merkittäviäkin muutoksia.

Tyypillisesti työllistymistä vaikeuttaa alhainen koulutus

Työttömyyden rakennetta koskevien analyysien mukaan työttömän työllistymisen todennäköisyys vaihtelee sen mukaan, millainen tausta hänellä on.

Tyypillisesti työllistymistä vaikeuttavat alhainen koulutus ja muut inhimilliseen pääomaan liittyvät tekijät.³ Lisäksi työnsaantia estää vähäinen työhistoria, ja pitkittynyt työttömyys taas ruokkii työttömyyttä.⁴

Mitä enemmän työttömällä on taustallaan työllistymistä heikentäviä tekijöitä, sitä heikompi todennäköisyys hänen työllistymiseensä on. Rekisteriaineistojen pohjalta voidaan arvioida, että parhaassa työiässä olevista työttömistä miehistä noin 54 000:lla ei ole merkittäviä työllistymistä heikentäviä tekijöitä taustallaan. He kärsivät suhdanne- tai kitkatyöttömyydestä.

Enemmän tai vähemmän rakenteellisesta työttömyydestä kärsii kaikkiaan 76 745 työtöntä parhaassa työiässä olevaa miestä. Heistä vaikeimmasa tilanteessa ovat ne 22 898 miestä, joilla on taustallaan kaksi työllistymistä heikentävää tekijää, ja ne 5 289 miestä, joilla heikentäviä tekijöitä on kolme. Merkittävin työllistymistä heikentävä yhdistelmä on peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttuminen

ja pitkittynyt työttömyys, joka on kestänyt peräkkäisinä vuosina yli puolet vuodesta. Tässä joukossa on 11 079 parhaassa työiässä olevaa miestä.

Kaikkein vaikeimmin työllistyviä ovat todennäköisesti ne 5 289 parhaassa työiässä olevaa miestä, joilla on kaikki kolme työllistymistä heikentävää tekijää: vain peruskouluopinnot, pitkittynyt työttömyys ja vähäinen työhistoria viime 10 vuoden aikana.

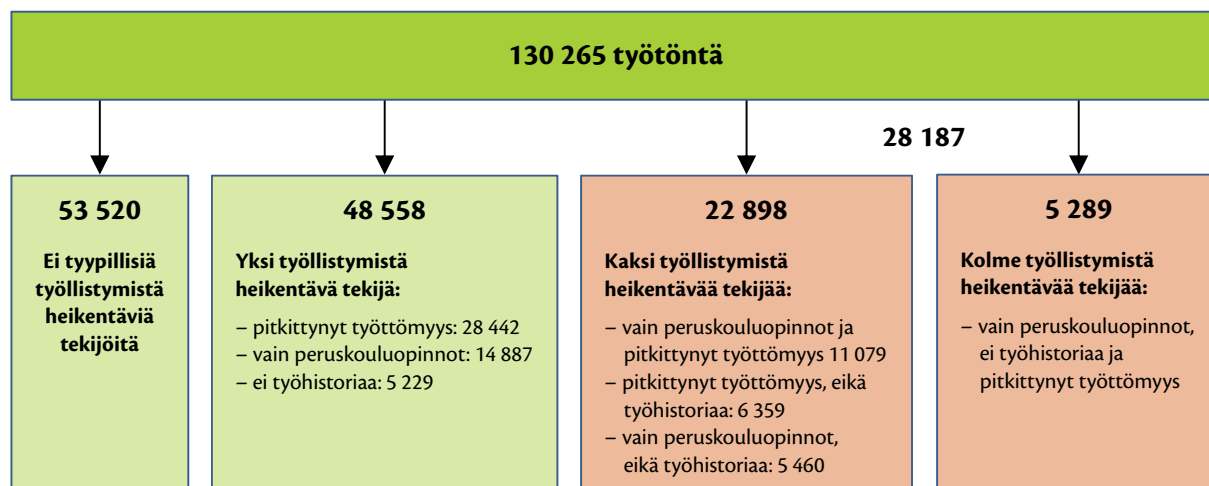
Osa miesten työllisyyden kriisiä

Työelämästä kadonneet miehet ovat osa laajempaa miesten työllisyyden kriisiä. Miesten työllisyyden kriisistä on keskusteltu etenkin Yhdysvalloissa⁵, mutta ilmiö on todellisuutta myös Suomessa.

Meillä miesten työllisyys on 1990-luvun lamasta alkaen laahannut aiempaa alemmalla tasolla. 1980-luvulla miesten työllisyysasteet lähentelivät joissain ikäluokissa jopa 90 prosenttia, eikä noin korkeaan työllisyyteen enää päästy 2000-luvun talouskasvun vuosinakaan. (Kuvio 5.)

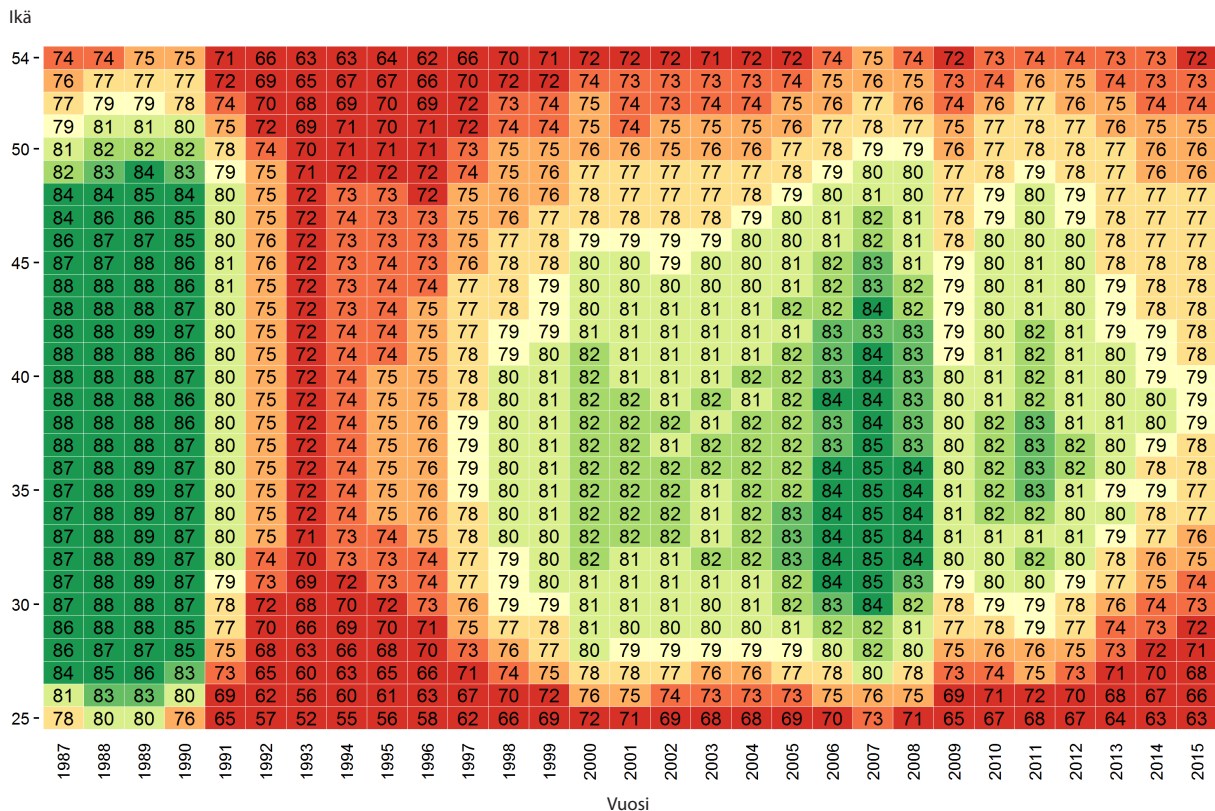
Miesten työllisyysongelmien keskeisin selittäjä on kiihtyvä rakennemuutos. Etenkin teollisuustyöpaikkojen määrä on vähentynyt, kun toimialarakenne on muuttunut. Työttömäksi on siirtynyt paljon suorittavaa työtä tekeviä miehiä, joilla ei ole juuri peruskoulun jälkeistä koulutusta – ainakaan sellaista, joka pitäisi heidät työmarkkinoilla.

Kuvio 4 Työttömien 25–54-vuotiaiden miesten määrä työllistymistä heikentävien tekijöiden perusteella vuonna 2015

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

Kuvio 5 25–54-vuotiaiden miesten työllisyysaste ikäluokittain vuosina 1987–2015

Mitä tummemmalla vihreällä ikäryhmä on merkitty, sitä korkeampi sen työllisyysaste on. Tummissa punaisella merkityissä ikäryhmissä työllisyysaste on keskimääräistä matalampi.

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

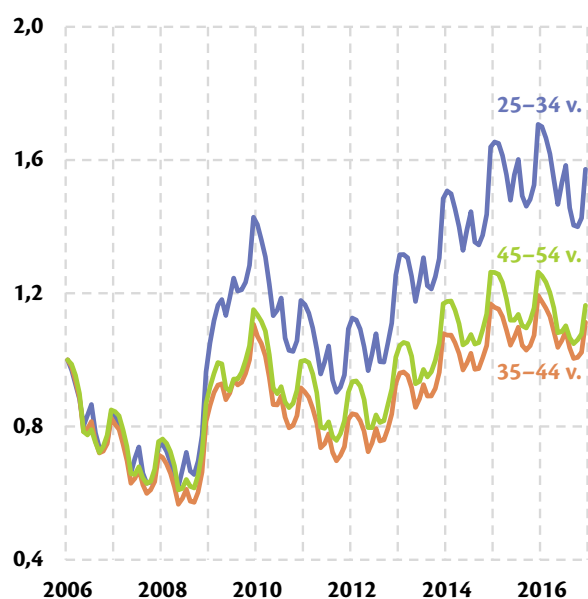
Ratkaisevaksi kysymykseksi nousee miesten koulutautuminen. Miesten mahdollisuudet työmarkkinoilla lepäävät koulutuksen varassa.

Kansainvälisessä vertailussa Suomen työllisyyden heikko kohta on ollut ikääntyneiden miesten työllisyysaste⁶, mutta viime vuosina yli 50-vuotiaiden miesten työllisyydessä on tapahtunut positiivista kehitystä. Huolestuttavampi tilanne on nuorten miesten osalta.

Vaikka työ- ja elinkeinoministeriön viimeisimmät tilastot⁷ kertovat työttömyyden vähenemisestä, tämä ei välttämättä koske nuorten työttömyyttä. Voi olla, että pitkään kestänyt taantuma on syrjäyttänyt osan nuorista pysyväisluontoisesti työmarkkinoilta.

Tällaisessa vaarassa ovat alle 35-vuotiaat työttömät nuoret miehet. Heidän työttömyytensä on kasvanut jyrkimmin vuoden 2008 finanssikriisistä alkaneen talouskriisin aikana. (Kuvio 6.)

Kuvio 6 25–54-vuotiaiden miesten työttömyyden ikäryhmittäinen kehitys (2006 tammikuu = 100)

Lähde: Tilastokeskus/Työssäkäyntitilasto.

Pojille porkkanoita koulutukseen

Työelämästä kadonneiden miesten määrä kertoo rajuista muutoksista työmarkkinoilla ja koulutuksessa. Poikien tukeminen pitäisi aloittaa jo varhaiskasvatuksesta tai viimeistään peruskoulusta.

Työelämän ulkopuolella olevat lähes 79 000 miestä kertovat yhtäältä työmarkkinoiden ja toisaalta koulutuksen rajusta murroksesta. Pienenä ja avoimena taloutena Suomi on globaaleilla markkinoilla kuin avovene myrskyssä: pienetkin aallot heittävät ja pärskeitä lentää sisään.

Tämä näkyy erityisesti teollisuudessa, missä työllisyys on Suomessa heikentynyt noin kaksi kertaa enemmän kuin euroalueella keskimäärin¹. Taustalla vaikuttavat Nokian matkapuhelintuotannon nousu ja tuho, paperiteollisuuden alamäki ja muun vientiteollisuuden ongelmat.

Emme tiedä tarkkaan, mitä on tapahtunut esimerkiksi Nokialta ja paperiteollisuudesta irtisanotuille ihmisille – muuta kuin sen, että enemmistö heistä on nimenomaan miehiä ja että heillä on vastaavassa tilanteessa olevia naisia alhaisempi koulutus. Ilman rakennusteollisuuden pientä tuoretta nousua miesten tilanne olisi vieläkin heikompi naisiin verrattuna.

Tässä EVA Analyysissä tarkastellaan työelämästä kadonneita miehiä. Yhtä hyvin olisi voitu tarkastella koulutuksesta kadonneita miehiä.

Naisten asema koulutuksessa on vuosi vuodelta parempi kuin miehillä. Kehitys alkaa jo peruskoulun päästötodistuksen saamisesta ja todistuksen numeroista – ja jatkuu yliopistokoulutukseen hakeutumiseen². Työllisyysasteet poikkeavat dramaattisesti koulutuksen mukaan.

Analyysin lukujen taustalla hämmöttäneet myös maantiede. Taantuvilla paikkakunnilla työttömäksi jääneet miehet eivät ole voineet tai halunneet hakeutua kasvukeskuksiin työpaikkojen perässä – varsinkaan jos heillä on alhainen koulutus ja jos uuden työn saaminen edellyttäisi uuden ammatin hankkimista.

Yhdysvaltalainen ekonomisti Larry Summers ennustaa, että työelämän ulkopuolella olevien miesten määrä ja osuus kasvaa Yhdysvalloissa, jos siihen ei puututa tehokkailla toiminnoilla³. Summers arvioi syyskuussa Financial Times -lehdelle Nicholas Eberstadtin kirjan *Men without Work*, joka motivoi tätä EVA Analyysiä.

Summers perustelee ennustettaan neljällä argumentilla, jotka kelpaavat hyvin keskustelunavauksiksi myös Suomessa. Summersin mukaan uusi teknologia korvaa työpaikkoja kiihtyvällä vauhdilla – ajatellaanpa vaikka itsestään kulkevia autoja ja kauppojen automaattikassoja. Summers arvioi myös, ettei työvoiman koulutus ja terveys parane seuraavan 50 vuoden aikana yhtä paljon kuin edellisen 50 vuoden aikana.

Summersin kolmas argumentti herättää enemmän vastaväitteitä. Hänen mukaansa työmarkkinoiden ulkopuolella oleminen on tarttuva elämäntapa, joka voi yleistyä pikemminkin eksponentiaalisesti kuin lineaarisesti.

Tämä argumentti liittyy yhdysvaltalaiseen keskusteluun, jossa Eberstadtin on tulkittu vaativan sosiaaliturvan karsimista, jotteivät esimerkiksi vammaisetuudet houkuttelisi työkäisiä miehiä laiskotteluun.

Suomessa työn arvostus on pysynyt korkeana. Vaikka sosiaaliturva on meillä anteliaampaa kuin Yhdysvalloissa, on vaikeaa osoittaa, että kadonneet työmiehet olisivat vapaaehtoisesti valinneet elämän työmarkkinoiden ulkopuolella.

Neljänneksi Summers väittää, että avioliittojen väheneminen vähentää myös työssäkäyntiä. Sikkumiehet ovat pal-

jon aviossa olevia useammin työmarkkinoiden ulkopuolella.

Syy-yhteys voi kuitenkin vaikuttaa toiseen suuntaan: työmarkkinoiden ulkopuolella oleminen vähentää avioliittoja. Työtön tai toimeton mies ei ole houkutteleva kumppani varsinkaan koulutetummalle naiselle. ”Luuserimiesten” vieroksunta voi yleistyä sekä heijastua ilman parisuhdetta ja lapsia olevien miesten ja naisten osuuden kasvuna.

Yleislääkettä tuskin löytyy

Iso kysymys – ei vain Suomessa vaan kaikissa länsimaissa – on se, miten löytää koulutuksen ja työelämän kadottamat miehet. Koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevat miehet tarvitsevat tukea koulutuspaikkojen ja työpaikkojen saamisessa ja niissä pysymiseen.

Keinot voi karkeasti jakaa kahteen luokkaan eli keppeihin ja porkkanoihin. Tutkimukset osoittavat, että molempia tarvitaan.

Työttömyysturvan ja toimeentulotuen sanktiot ovat ainakin tuoneet syrjäytymisvaarassa olevia miehiä työllistymistä edistävien palveluiden piiriin⁴. Myös työtulojen ja sosiaaliturvan yhteensovittamista parantaneet porkkanat ovat tehonneet. Tämä näyttää pätevän Suomessa esimerkiksi työttömyysturvan suojaosaan.

Paraikaa Suomessa kokeillaan Suurta Porkkanaa eli perustuloa, jota monet ovat esittäneet yleislääkkeeksi edellä kuvatuihin ongelmiin. Työttömien perustulo voi antaa myönteisiä tuloksia, mutta koko ongelmaa se ei ratkaise.

Miehille tarvitaan lisää porkkanoita koulutukseen. Työ pitäisi aloittaa varhaiskasvatuksesta tai viimeistään peruskoulutusta.

Pojat tarvitsevat tyttöjä enemmän tukea koulunkäyntiin. Ei ole mitään hyväksyttävää syytä sille, miksi poikien arvosanat saivat olla peruskoulussa heikompia kuin tyttöjen arvosanat – tai miksi yliopistoissa pitäisi opiskella enemmän nuoria naisia kuin nuoria miehiä.

Heikki Hiilamo

Viitteet

- ¹ Kajanoja, L. (2016). Mukaan ottava talouskasvu Suomessa. Suomen Pankki, rahapolitiikka- ja tutkimusosasto. Muistio 5.12.2016.
 - ² Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. ja Gissler, M. (2016). Suomi nuorten kasvuympäristönä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
 - ³ Summers, L. (2016). Men Without Work, Financial Times 26.9. 2016, <http://larrysummers.com/2016/09/26/men-without-work/>
 - ⁴ Busk, H. (2014). Search in the labour markets: empirical evidence of the role of technology and sanctions. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Heinesen, E., Husted, L. & Rosholm, M. (2013). The effects of active labour market policies for immigrants receiving social assistance in Denmark, IZA J Migration, 2:15.
- Holmdahl, J. (2014). European Minimum Income Network country report Sweden. Analysis and Road Map for Adequate and Accessible Minimum Income Schemes in EU Member States. AntiPoverty Forum Sweden. Euroopan komissio.
- Svarer, M. (2011). The effect of sanctions on exit from unemployment: Evidence from Denmark. *Economica* 78(312): 751–778.

Peruskoulut ratkaisevassa asemassa

Syrjäytymistä ehkäisevän työn painopistettä tulisi siirtää ennaltaehkäisevämpään suuntaan. Peruskouluihin tarvitaan lisää kerhotoimintaa sekä sosiaalityön ja nuorisotyön osaamista.

Suomessa on kansainvälisesti katsoen ollut kohtuullisen hyvä mahdollisuuksien tasa-arvo. Ihmisten kyky mahdollisuuksien hyödyntämisessä on kuitenkin vaihdellut merkittävästi sosioekonomisen ryhmän mukaan.

Osa on tippunut kaikkien tukiverkostojen ulkopuolelle. Notkelmaan, josta heidän on vaikea päästä omin voimin pois.

Vaikka syrjässä olevia nuoria miehiä on aina ollut, on 2000-luvun syrjäytymisessä kysymys aiempaa moniulotteisemmasta ilmiöstä. Syrjäytymiseen liittyvät sukupolvierot ovat korostuneet. Nuorten syrjäytymisessä on kyse erilaisista mekanismeista kuin vanhempien ikäpolvien syrjäytymisessä.

Teollisuuden työpaikkojen väheneminen ja työmarkkinoiden muutos ovat johtaneet siihen, että ikääntyneiden miesten asema on heikentynyt nopeasti. Vastaavasti nuorten työmarkkinoille siirtymisen edellytykset ovat muuttuneet nopeasti.

Kouluttamattomien nuorten miesten asema vaikeutuu vuosi vuodelta. Nuoret naiset ovat pystyneet vastaamaan rakennemuutokseen huomattavasti paremmin kuin miehet.

Naisia valmistuu korkeakouluista noin 50 prosenttia enemmän kuin miehiä. Naiset ovat pystyneet mukautumaan ”uuden ajan vaatimuksiin” hyvin, miehistä harvempi.

Painopiste ennaltaehkäisyyn

Syrjäytymistä ehkäisevän työn painopistettä tulisi siirtää vahvasti ennaltaehkäisevämpään suuntaan. Lasten ongelmat tunnistetaan tyypillisesti jo päiväkodissa, mutta viimeistään koulussa. Peruskoulu on erityisen merkittävässä asemassa syrjäytymistä ehkäisevien toimintojen tarjoamisessa.

Monella nuorella miehellä on takanaan kokemus peruskoulusta, jossa hän ei ole kyennyt suorittamaan opintoja samoin kuin ikätoverinsa. Ongelmat näkyvät erityisesti yläkoulussa.

13-vuotiaiden poikien ja osan tyttöistään on vaikea olla itseohjautuva oppija heti yläkoulun alkaessa. Aineopettajajärjestelmä ja ohut ”luokanvalvoisuus” ovat ongelmallisia. Yläkoulussa tarvittaisiin edelleen yhdyntymistä edistäviä, ei eriyttäviä rakenteita.

Olemme luoneet ongelmakeskeisen ja vaikean palvelujärjestelmän, jota ihmiset eivät osaa käyttää. Erityisesti oppimisvaikeuksista ja sosiaalisesti puutteellisista taidoista kärsivät pojat jäävät ilman oikeanlaista tukea ja apua.

Peruskoulu ei pysty huomioimaan ja tukemaan riittävästi myöskään ylivilkkaita ja impulsiivisia, rajattomia poikia. Pojilla on taustalla huomattavasti enemmän päihdeongelmia, rikollisuutta ja väkivaltaista käyttäytymistä kuin tytöillä.

Tukea koko perheelle

Pirstaleisuus ja eriyttäminen tuottavat syrjäytymistä, kokonaisvaltaisempi tuki ja vahvat yhteisöraakenteet ehkäisevät sitä. Käytännössä peruskouluissa tulisi varmistaa jokaiselle oppilaalle tarpeenmukainen kasvun ja kehityksen tuki. Tällaisen tuen johtavia ajatuksia ovat välittäminen, kohtaaminen, hyvä johtaminen, dialoginen työote, vuorovaikutus ja verkostotyö.

Parhaimmillaan erilaiset oppilaat kokisivat olevansa hyväksytyksi ja tulevaisuutensa omatahtisessa kehityksessään tuetuiksi. Syrjään jäämässä olevat oppilaat tulisivat nähdä, kuulla ja kohdata – heidän kokemuksensa otettaisiin todesta ja tarpeensa huomioitaisiin.

Tuki järjestyisi laajassa kasvatuskumppanuudessa yhdessä oppilaan perheen ja muun lähipiirin kanssa. Näin jokaisella oppilaalla on oppivelvollisuuden päättyessä valmius ja suunnitelma siitä, miten hän voi vahvistaa osaamistaan omatahtisesti ja miten hän saa tarvittavan tuen aikuistumisessa.

Kouluissa voitaisiin kehittää koulun tiloissa avointa ja innostavaa kerho- ja harrastustoimintaa. Tavoitteena voisi olla, että jokaisella oppilaalla on vähintään yksi harrastus ja samalla kodin ulkopuolella yhteisö, jossa on kavereita ja yhteistoimintaa.

Yhä useampi nuori mies eristyy kotiin ilman läheisverkostoja. Kokemus arvottomuudesta ja hyödyttömyydestä yhteiskunnalle vie voimavaroja ja toimintakykyä, eikä uskoa omiin mahdollisuuksiin ja tulevaisuuteen juuri ole. Päivät menevät selviytymiseen ja elämä on usein aika näköalattonta. Omien mahdollisuuksien ja polkujen miettiminen on usein mahdotonta.

Peruskouluun tulisi rakentaa vahvaa moniammatillista osaamista, jossa erityistä tukea tarvitsevaa lasta tuettaisiin vahvemmin ja oikea-aikaisesti. Kouluun tarvittaisiin lisää sosiaalityön, nuorisotyön ja perhetyön osaamista. Oppilaiden lisäksi olisi tärkeää tukea myös perhettä.

Koulun tulisi antaa riittävät teoreettiset ja käytännön taidot, jotta nuori kykenee jatkamaan jatkoopintoissa. Tällä hetkellä siirrämme vastuuta ja lopulta päädyimme kalliisiin korjaaviin toimenpiteisiin.

Palvelujärjestelmää tulee kehittää niin, että eriytyneistä ja sirpaloituneista palveluista päästään kokonaisvaltaiseen ihmistä lähellä olevaan tukeen.

Ulla Nord

Viitteet

- ¹ Tutkija, analyttikko Topias Pyykkönen ja Tilastokeskuksen kehittämisspäälikkö Kaija Ruotsalainen ovat osallistuneet rekisteriaineistojen analyysiin.
- ² Työllisyyttä ja työttömyyttä koskeissa tilastoissa on merkittäviä eroja (ks. esim. Larja & Pyykkönen (2016). Tässä selvityksessä käytettävät tilastotiedot perustuvat Tilastokeskuksen rekisteripohjaiseen työssäkäyntitilastoon. Ne poikkeavat kyselytutkimuksella toteutetun työvoimatutkimuksen luvuista.
- ³ Esimerkiksi Pyykkönen & Pyykkönen (2014), Pyykkönen & Pyykkönen (2016).
- ⁴ Myrskylä (2010), (2012), (2013).
- ⁵ Eberstadt (2016).
- ⁶ Esimerkiksi Borg & Vartiainen (2015).
- ⁷ Työ- ja elinkeinoministeriö (2016).

Lähteet

- Borg, Anders & Vartiainen, Juhana (2015). Strategia Suomelle. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2015.
- Eberstadt, Nicholas (2016). Men Without Work. America's Invisible Crisis. Templeton Press.
- Larja, Liisa & Pyykkönen, Topias (2015). Työttömyystilastot tilastoivat eri kohderyhmiä, Tieto & trendit 4/2015, <http://tietotrendit.stat.fi/mag/mag/article/134/>
- Myrskylä, Pekka (2010). Taantuma ja työttömyys. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 52/2010.
- Myrskylä, Pekka (2012). Alueellisten työmarkkinoiden muutos. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 1/2012.
- Myrskylä, Pekka (2013). Kovin kilpailu perusasteen töistä, Tieto & trendit 4–5/2013, <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/30/>
- Pyykkönen, Jussi & Pyykkönen, Topias (2016). Rakenteellinen työttömyys Tampereella. Tampereen kaupungin julkaisuja.
- Pyykkönen, Topias & Pyykkönen, Jussi (2014). Rakennetyöttömyys ei haihdu nousukauteen. Tieto & trendit, <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/86/>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2016). Työssäkäyntitilasto, <http://www2.toimialaonline.fi/haettu> 29.12.2016

Elinkeinoelämän Valtuuskunta

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA on vuonna 1974 perustettu elinkeinoelämän think tank, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA on Suomen merkittävin kohtaamispaikka ja verkosto elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajille. EVAlla on myös keskustelijan, haastajan ja unilukkarin rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Think tankille tyypillisesti EVAn tunnusmerkkejä ovat analyttisyys ja poleemisuus.

EVA selvittää ja arvioi yrityksille ja koko suomalaiselle yhteiskunnalle tärkeitä kehityssuuntia. Rajut ja nopeat kansainväliset muutokset asettavat koko yhteiskunnalle ja yritysten toiminnalle painavia vaatimuksia. EVAn tavoitteena on ajankohtaisen tiedon tuottaminen vallitsevista ilmiöistä sekä tuoreiden näkökulmien saattaminen yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomen rooli kansainvälisessä toimintaympäristössä ja suomalaisten hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn kehittäminen ovat keskeisiä kysymyksiä EVAn toiminnassa. Elinkeinoelämän omassa piirissä EVA pyrkii aikaansaamaan jatkuvaa keskustelua yritysten muutostarpeista.

Lisätietoja: www.eva.fi

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn julkaisemat EVA analyysit ottavat kantaa ajankohdaksiin kysymyksiin ja tarjoavat toimenpide-ehdotuksia. Analyysien kirjoittajat vastaavat esitetystä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Analyysit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu)

ISSN 2342-0782 (PDF)